

TÜRKİYE'DE TOPLUMSAL VE EKONOMİK TARİH ARAŞTIRMALARI ÜZERİNE SON GELİŞMELER

Arş. Gör. Murat KORALTÜRK

Giriş

Türkiye son yıllarda daha belirgin bir ifade ile son 10-15 yıl içinde tarihinin en önemli dönüşümlerini yaşamaktadır. Hemen her alanda ortaya çıkan bu dönüşümlerin en belirgin ve ortak özelliğini hızlı yozlaşma, nitelikten verilen ödün oluşturmaktadır. Bu yazıda da, anılan dönem içinde kendi bilim alanımızda yani toplumsal ve ekonomik tarih araştırmaları alanında yaşanan gelişimin bir betimlemesi ve değerlendirilmesi yapılmaya çalışılmıştır. Belirtilen dönüşüm sürecinde Türkiye'de toplumsal ve ekonomik tarih araştırmaları alanında, bizce olumlu yönde kaydedilen gelişmeler ana hatları ile ortaya konulmaktadır. Gelecek bir tarihte gerçekleştirmeyi düşündüğümüz çalışmanın bir ön adımını oluşturan bu yazıda sırasıyla başta üniversiteler olmak üzere ilgili diğer kurumların çalışmaları ve kurumsallaşmalar, konu ile ilgili yayın etkinliklerinden sözedilmektedir.

1. Üniversitelerde Toplumsal ve Ekonomik Tarih Araştırmaları

Türkiye'de çağdaş üniversitenin tarihi, cumhuriyet devrimleri ile başlar. Türkiye üniversitelerinde toplumsal ve ekonomik tarih araştırmalarının ilk izlerini de yine üniversite kürsülerinde bulmak olanaklıdır. Öncüler içinde Türkiye'de çağdaş sosyolojinin kurucularından Ziya Gökalp'i anmak gerekir. Durkheim sosyolojisi Ziya Gökalp ile Türkiye'de anılmaya başlanır. Akademik nitelikli ilk kurumsallaşmanın adımı 1924'te İstanbul Darülfünunu'na bağlı olarak kurulan Türkiyat Enstitüsü'dür. Bundan önce atılmış bir diğer önemli adım ise 1910'da kurulan Tarih-i Osmanî Encümeni'dir. Encümen, tarih araştırmalarında birincil belgelerin ve özellikle arşiv belgelerinin önemini ortaya koyan, öncü nitelikli yayınlarda bulunur.¹ Türkiye üniversitelerinde uzun yıllar yalnızca iki tarih bölümü akademik ve bilimsel etkinliklerde bulunmuştur. Biri 1933 tasfiyesi ile İstanbul Üniversitesi adını alan Darülfünun Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'dür. Diğeri ise Ankara Üniversitesi'ne bağlı olarak 1935'de kurulan Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü'dür. Her iki kurumda da etkin görev alan dolayısıyla Türkiye'de çağdaş tarih araştırmalarının gelişiminde büyük rolü bulunan bir diğer önemli kişi ise Fuad Köprülü'dür.² Çok

yönlü bir kişi olan Köprülü, toplumsal ve ekonomik tarih araştırmalarında tam anlamıyla bir okullaşma veya kurumsallaşmaya yol açamamakla birlikte, yapıtları ile Türkiye'nin toplumsal ve ekonomik tarihine ilişkin önemli araştırmalar vermiş ve bir dizi ardılına öncülük etmiştir. Köprülü ile çağdaş ve çoğu ardılı olarak nitelendirilen araştırmacıların başında İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Mükremin Halil Yinanç, Ömer Lütfi Barkan, Cavid Baysun, Enver Ziya Karal, Mustafa Akdağ, Şinasi Altundağ, Bekir Sıtkı Baykal, Mustafa Cezar, Abdülbaki Gölpınarlı, Halil İnalcık, Mehmet Altay Köymen, Cengiz Orhonlu, M. Münir Aktepe, Tayyip Gökbilgin, Halil Sahillioğlu, Ercüment Kuran, Şehabettin Tekindağ, Osman Turan, Şerafettin Turan, M. Çağatay Uluçay, Bekir Kütükoğlu, Nejat Göyünç ve Mehmet Genç gibi isimler vardır.

Üniversite bünyesinde toplumsal ve ekonomik tarih araştırmalarının gelişiminde Köprülü'nün önderliği yanında meslekten tarihçiler dışında toplumsal ve ekonomik tarih araştırmaları alanında öncü kişi Ömer Lütfi Barkan'dır. Öncü kurum ise 1937'de faaliyete geçen İ.Ü. İktisat Fakültesi'dir. Kırk yıla yakın bir süre İktisat Fakültesi'nde görev yapan Barkan, iktisat tarihi araştırmalarının bu fakültede ve dolayısıyla Türkiye

üniversitelerinde yaygınlaşmasında büyük rol oynamıştır. Yapıtları kadar önemli bir katkısı 1950'de kurduğu Türk İktisat Tarihi Enstitüsü'dür. Köprülü ve Barkan ile başlayan bugün Halil İnalçık ile uluslararası boyuta ulaşan toplumsal ve ekonomik tarih araştırmaları üzerinde çok belirgin ve etkin olmamakla birlikte, XX. yüzyıl tarihçiliğine yön veren Annales Okulu'nun izleri vardır.³

Türkiye'de geçmiş dönemde akademik tarihçilerin en önemli ortak özelliklerinden birisi, kuramı dışlamaları hatta gözardı ederek yalnızca belgeleri dikkate almaları ve resmi tarihin sözcüsü olmalarıdır. Buna karşıt araştırmalar ve yaklaşımlar 1960'larda daha çok üniversite dışından gelir. Doğan Avcıoğlu⁴ ve Niyazi Berkes⁵, Marsizm ile ilintili bir tarih anlayışı ve yazımının örneklerini ortaya koyarlar. 1980'lerde ürünlerini veren toplumsal ve ekonomik tarih araştırmalarının temelleri 1960'larda atılır. Çoğu meslekten tarihçi olmayan iktisatçı, sosyolog ve siyaset bilimcilerden oluşan sosyal bilimciler, Türkiye tarihinin bakirliğini ve zenginliğini keşfetmişcesine önemli yapıtlar vermeye başlarlar. Meslekten tarihçi olmayan bu araştırmacıların başında Mete Tunçay, Gündüz Ökçün gelir. Zafer Toprak, Şevket Pamuk, Halil Berktaş ve Edhem Eldem gibi isimlerin başta geldiği bir grup araştırmacı ise bugün Türkiye üniversitelerinde "düz tarihçiliğin" veya başka bir deyişle "klasik tarihçiliğin" dışında toplumsal ve ekonomik tarih araştırmalarına ağırlık vermektedir. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi ve Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi bünyesinde de, Barkan'ın önderliğinde gelişen belgesel iktisat tarihi araştırmaları sürmektedir. Toplumsal ve ekonomik tarih araştırmalarının sürdürüldüğü Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Boğaziçi Üniversitesi ve Ortadoğu Teknik Üniversitesi gibi kurumlar yanında, yakın zamanda kurulan Bilkent Üniversitesi ve Koç Üniversitesi'nde de konuya ilişkin ciddi altyapı çalışmaları yapılmaktadır. Başta İstanbul ve Ankara Üniversiteleri olmak üzere üniversitelerin tarih bölümlerinde lisans üstü eğitimde toplumsal ve ekonomik tarih araştırmaları hız kazanmıştır. Bu tarih bölümleri içinde özellikle son yıllarda önemli ürünler verenler, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü ve Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü'dür.

Bunlar Türkiye toplumsal ve ekonomik tarihi araştırmalarına İstanbul ve Ankara dışından en önemli katkıyı yapan kurumlardır.⁶ Üniversitelerde toplumsal ve ekonomik tarih araştırmalarının içinde bulunduğu güçlükler üniversitelerin genel sorunları dışında değildir. Yani yayın, kütüphane, arşiv sorunları önemli engellerdir. Özellikle taşra üniversitelerinde bu sorunların aşılması bugün için olanaksız görünmektedir. Olumlu gelişme ise birçok bilim dalına göre toplumsal ve ekonomik tarih alanında bir çok sayıda özgün yapıt ortaya çıkmaktadır. Bunların bir bölümü uluslararası niteliktedir. Toplumsal ve ekonomik tarihe ilişkin olarak çalışan Türk araştırmacıların yapıtları bir çok diğer disipline göre daha çok uluslararası yayında atıf da almaktadır. Butün bu gelişmelere karşın üniversitelerin bünyesindeki çalışmalara daha çok ağırlık verilmesi gerekmektedir. Bu alanda aşılması güç olan bir sorun ise Türkiye dışında diğer toplumların, örneğin Avrupa'nın toplumsal ve ekonomik tarihine veya Anadolu'nun Türklerden önceki sakinlerine ilişkin özgün yapıtların üretilmemesidir. Ancak kendi tarihimizi resmi boyutu dışında daha yeni araştırmaya ve öğrenmeye başladığımızı düşündüğümüzde, bunun için daha çok bekleyeceğimiz akla gelmektedir.

2. Üniversiteler Dışında Toplumsal ve Ekonomik Tarih Araştırmaları

Üniversiteler dışında doğrudan veya dolaylı olarak toplumsal ve ekonomik tarihe ilişkin araştırmaların yapıldığı veya sürdürüldüğü az sayıda kurum vardır. Bunların en eskisi Türk Tarih Kurumu'dur⁷. Tarih-i Osmani Encümeni'ne kadar uzanan ve 1935'te Türk Tarih Kurumu adını alan kurum, resmi tarihin sözcüsü olmanın yanında özellikle Türkiye arkeolojisine büyük katkıda bulunmuştur. İki 1932'de düzenlenen Türk Tarih Kongreleri de kurumun bir diğer etkinliğidir. Hemen her dönem siyasetin içine çekilmeye çalışılan ve sürüklenen kurum, yayınları ile Türkiye'de toplumsal ve ekonomik tarih araştırmalarına katkıda bulunmaktadır. Ancak kurumun etkinlikleri beklenenin ötesinde, ülkenin içinde bulunduğu entellektüel boşluğu doldurmaya yetmemektedir.

Öneri, C.1.S.3.

Üniversiteler, Türk Tarih Kurumu gibi resmi kurumların yanında Türkiye'de toplumsal ve ekonomik tarih araştırmalarına özellikle son yıllarda büyük katkılar yapan belkide yegane sivil toplum örgütü 1991'de kurulan Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı'dır. Yurtiçi ve dışından birçok katılımcı bünyesinde toplayan vakıf, dört yıl gibi kısa bir süre içinde bir çok etkinlik gerçekleştirmiştir. 22 kitap yayınlayan vakıf, halen üç ayrı derginin de yayını sürdürmektedir.⁸ İstanbul Ansiklopedisi projesini de gerçekleştiren vakıf, Devam eden projeleri yanında, birçok toplantı ve açikoturum düzenlemiştir. Bunlar içinde en önemli olanları, ilki 1993'de düzenlenen, ikincisi ise 1995 Haziran'ında gerçekleştirilen Uluslararası Tarih Kongresi'dir.

3. Bilimsel Toplantılar ve Yayınlar

Toplumsal ve ekonomik tarih ile belirli ölçüde ilgili olan Türk Tarih Kurumu'nun düzenlediği Türk Tarih Kongreleri ve İ.Ü.'nin düzenlediği Türkoloji Kongreleri dışında doğrudan konuya ilişkin ilk bilimsel toplantılar 1970'lerde gerçekleştirilmeye başlanmıştır. 1973'te Türkiye İktisat Tarihi Semineri,⁹ 1977'de ise Birinci Uluslararası Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi Kongresi düzenlenir.¹⁰ 1980'lerden günümüze kadar ise gerek yurt içinde ve gerekse yurt dışında birçok toplantı gerçekleştirilmiştir.

Toplumsal ve ekonomik tarih ile ilgili yayınlar kitap ve süreli yayın olmak üzere iki yönde gelişme göstermektedir. 1980'lerde özellikle Batı'nın toplumsal ve ekonomik tarihine ilişkin klasikleşmiş veya baş yapıt olarak anılan bir dizi yapıt Türkçe'ye çevrilerek yayınlanmıştır.¹¹ Bu arada gerek Türkiye üniversitelerinde gerekse yurtdışında üretilmiş, Türkiye'nin toplumsal ve ekonomik tarihine ilişkin yapıtların da yayını sürmektedir. Bunlar içinde XIX. yüzyıla veya başka bir ifade ile Osmanlı Devleti'nin son dönemine ilişkin olanlar ağırlıktadır.

Süreli yayınlar içinde üniversitelerin yayın organları olan dergiler düzenli olmamakla birlikte yayınlanmaktadır. Bunlara Türk Tarih Kurumu Belleteni'ni de eklemek gerekir. YÖK'ün ardından kurulan yeni üniversitelerin de yeterli ve etkin olmamakla birlikte yayın

faaliyetleri vardır. Üniversiteler dışında diğer kurum ve yayınevlerinin çıkarttıkları bir dizi süreli yayın mevcuttur. Örneğin Vakıflar Dergisi uzun yıllardır olduğu gibi bugün de sayfalarında toplumsal ve ekonomik tarih araştırmalarına yer vermektedir. Toplum ve Bilim de düzenli olamamakla birlikte yayını sürdürmekte ve aynı türden araştırmalara yer vermektedir. Dönem içinde yayınlanmış, ancak yayını durmuş önemli bir süreli yayın Yapıt'tır. Dönem içinde yayını durdurmuş süreli yayınlar içinde popüler tarih dergileri de vardır. Bunların en iyi tanınları Hayat Tarih Mecmuası ve Yıllarboyu Tarih Dergisi'dir. Halen yayınlanmakla birlikte, bir dönem sayfalarında güncel ekonomik haber ve araştırmaların yanısıra, toplumsal ve ekonomik tarih araştırmalarına da yer veren İstanbul Sanayi Odası Dergisi ve İstanbul Ticaret Odası Dergisi'nde benzer türden araştırmalara rastlanmamaktadır.¹² Dönem içinde yayınına başlanan ve halen yayını süren en önemli süreli yayın ise Tarih ve Toplum Dergisi'dir.¹³ Her ay yayınlanan bu dergi, popüler tarih ile akademik tarihin yanyana geldiği ve en çok uyum gösterdiği yegane süreli yayındır. Tarih ve Toplum çizgisinde, hatta ondan farklı olarak Türkiye dışına da pencere açma niyeti ile yayınlanmaya başlanan, ancak bu amaca daha ulaşıldığı tartışılır bir diğer dergi ise Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı'nın yayınladığı Toplumsal Tarih'tir.¹⁴ Bu dergilerin dışında, milliyetçi muhafazakar dünya görüşü doğrultusunda yayınlanan popüler tarih dergilerinin de varlığına işaret etmek gerekir.¹⁵

Sonuç ve Genel Değerlendirme

Sonuç ve genel değerlendirme başlığı altında yukarıda yazılı olanların bir özetini vermektense, yukarıda çizilen çerçeve doğrultusunda bazı önerilerde bulunmak daha doğru ve yararlı olur kâsındayız. Öncelikle üniversiteler ile ilgili olarak, üniversiteler bünyesinde sürdürülen toplumsal ve ekonomik tarih araştırmalarının daha da gelişmesi için kütüphane sorununun özellikle yurtdışından getirilen yayın sorununun giderilmesi gerekir. Öğretim elemanlarının araştırmalarını yayınlamaları için üniversite olanaklarının artırılması gerekmektedir. Bütün bilim dallarında olması gerektiği gibi doktora tezlerinin hatta olanaklar elverirse yüksek lisans tezlerin dahi ilgili üniversitelerce kabulünü izleyen belirli bir süre içinde yayınlanması

Murat KORALTÜRK

zorunluluğu getirilmelidir. Bu, araştırmacıları dolaylı olarak motive edecek bir etken de olacaktır. Süreli yayınların hakemli hale getirilmesi de aynı yönde etki yapacaktır. Böylece bilimsel denetim mekanizması işlerlik kazanacaktır. Üniversitelerin ulusal ve uluslararası düzeyde toplantılara daha çok kaynak ayırmaları sağlanmalıdır. Öğretim elemanlarının yine diğer bilim dallarında olduğu gibi kendi disiplinleri ile ilgili yurtdışı kütüphane ve arşiv çalışmalarının, üniversite kanalı ile gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır. Üniversiteler dışında, Türk Tarih Kurumu ve diğer ilgili kurumların etkinliklerinde, toplumsal ve ekonomik tarih araştırmalarına daha ağırlık vermesi sağlanmalıdır. Üniversiteler ve az

sayıdaki diğer kurumlar dışında özellikle yayın alanında önemli katkısı olan yayınevlerinin yanı sıra bankalar, finans kurumları ve büyük holdinglerin son yıllarda başta müzik ve diğer sanatsal etkinliklere sağladıkları gibi parasal desteği toplumsal ve ekonomik tarih araştırmaları alanına da çekme olanakları araştırılmalıdır. Orta öğretimde, tarih ve sosyal bilgiler dersleri müfredatında toplumsal ve ekonomik tarihe ilişkin konuların daha ağırlıkta verilmesi için gereken çalışmalar yapılmalıdır. Toplumsal ve ekonomik tarihi popülarize eden yayınların da yaygınlaşması desteklenmeli ve sağlanmalıdır.

DİPNOTLAR

¹ Tarih-i Osmani Encümeni için bkz. Mahmut Şakiroğlu, "Memleketimizde Toplu Tarih Çalışmaları", *Tarih ve Toplum*, Cilt VI, Sayı 36, İstanbul 1986, s. 41-46; Cilt VII, Sayı 38, İstanbul 1987, s. 9-13; Cilt VII/40, İstanbul 1987, s. 49-54.

² Fuad Köprülü için bkz. Halil Berktaş, *Cumhuriyet İdeolojisi ve Fuat Köprülü*, Kaynak yay., İstanbul 1983.

³ Halil İnalçık, "Impact of the Annales School on Ottoman and New Findings", *Review*, Vol. I, No. 3-4, (1978), s. 69-96.

⁴ Avcıoğlu'nun yankı bulan yapıtları içinde öncü olana için bkz. Doğan Avcıoğlu, *Türkiye'nin Düzeni (Dün-Bugün-Yarın)*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1968.

⁵ Berkes'in birçok yapıtı içinde öncü olanları şunlardır: Niyazi Berkes, *İki Yüz Yıldır Neden Bocalıyoruz?*, Yön yay., nr. 1. Niyazi Berkes, *Türkiye İktisat Tarihi*, II Cilt, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1969-1970.

⁶ E.Ü.E.F. Tarih Bölümü 1983'den beri *Tarih İncelemeleri Dergisi*'ni yayınlamaktadır. Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü ise 1991'den beri *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*'ni yayınlamaktadır.

⁷ TTK'nın tarihçesi için bkz. Uluğ İğdemir, *Cumhuriyet'in 50. Yılında Türk Tarih Kurumu*, TTK yay., XVI. Seri-Sa. 22, Ankara 1973.

⁸ Bu dergiler: *İstanbul, New Perspectives on Turkey, Toplumsal Tarih*.

⁹ *Türkiye İktisat Tarihi Semineri, Metinler/Tartışmalar, (8-10 Haziran 1973)*, ed. Osman Okyar, H.Ü. yay., C 13, Ankara 1975.

¹⁰ *Birinci Uluslararası Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi Kongresi Tebliğleri, (11-13 Haziran 1977)*, ed. Osman Okyar-Halil İnalçık, Anmara 1980.

¹¹ Bu yapıtların başlıcaları şunlardır: Bu yapıtların belli başlıları şunlardır: Jean Baechler, *Kapitalizmin Kökenleri*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, 2. bs., İmge Kitabevi yay., Ankara 1994. Marc Bloch, *Feodal Toplum*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Savaş yay., Ankara 1983. Fernand Braudel, *Akdeniz ve Akdeniz Dünyası*, cilt I-II, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Eren yay., İstanbul

1989-1990. Aynı yazar, *Maddi Uygarlık ve Kapitalizm*, çev. Mustafa Özel, Ağaç yay., nr. 9, İstanbul 1991. Aynı yazar, *Akdeniz, Mekan ve Tarih*, çev. Necati Erkurt, Metis yay., İstanbul 1990. Aynı yazar, *Akdeniz, İnsan ve Miras*, çev. Aykut Derman, Metis yay., İstanbul 1991. Aynı yazar, *Maddi Uygarlık, Ekonomi ve Kapitalizm XV-XVIII. Yüzyıllar*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, cilt I-III, Gece yay., Ankara 1993. Carlo Cipolla, *Tarih Boyunca Ekonomi ve Nüfus*, çev. Mehmet Sırrı Gezgin, Tur yay., nr. 38, İstanbul 1980. Aynı yazar, *Akdeniz Dünyasında Para, Fiyatlar ve Medeniyet*, çev. Ali İhsan Karacan, Bağlam yay., nr. 57, İstanbul 1993. Phyllis Deane, *İlk Sanayi İnkılabı*, çev. Tefik Güran, T.T.K. yay., X. Dizi-Sa. 10, Ankara 1988. Maurice Dobb -P. Swezy -K. H. Takahashi -R. Hilton -C. Hill, *Feodaliteden Kapitalizme Geçiş*, çev. Çetin Yetkin, Aydınlık yay., nr. 1, Ankara 1970. Georges Duby, *Ortaçağ İnsanları ve Kültürü*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi yay., nr. 11, Ankara 1990. Aynı yazar, *Şövalye, Kadın ve Rahip/ Feodal Fransa'da Evlilik*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ayrıntı yay., nr. 41, İstanbul 1991. Aynı yazar, *Erkek Ortaçağ: Aşka Dair ve Diğer Denemeler*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ayrıntı yay., nr. 42, İstanbul 1992. Lucien Febvre, *Rönesans İnsanı*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi yay., nr. 112, Ankara 1995. Herbert Heaton, *Avrupa İktisat Tarihi*, cilt I-II, çev. Mehmet Ali Kılıçbay-Osman Aydoğuş, Teori yay., Ankara 1985. Christopher Hill, *1640 İngiliz Devrimi*, çev. Neyyir Kalaycıoğlu, Kaynak yay., İstanbul 1983. Eric J. Hobsbawm, *Sosyal İsyancılar*, çev. Necati Doğru, Yöntem yay., nr. 10, İstanbul 1973. Aynı yazar, *Sanayi ve İmparatorluk*, çev. Yalçın Gülerman-Abdullah Ersoy, Dost Kitabevi yay., Ankara 1987. Aynı yazar, *Devrim Çağı: 1798-1848*, çev. Jülide Ergüder-Alaeddin Şenel, V yay., Ankara 1989. Leo Huberman, *Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla*, çev. Murat Belge 4. bs., İletişim yay., İstanbul 1990. Jacques Le Goff, *Ortaçağ'da Entellektüeller*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ayrıntı yay., nr. 95, İstanbul 1995. Witold Kula, *Feodalizmin Ekonomik Teorisi*, çev. Oğuz Esen, Birey ve Toplum yay., Ankara 1985. Jean Maillet, *Başlangıçtan 18. Yüzyıla Ekonomi Tarihi*, çev. Ertuğrul Tokdemir-Mehmet Bolak, İ.T.Ü. Kütüphanesi, nr. 1386, İstanbul 1989. Aynı yazar, *18. Yüzyıldan Bugüne İktisadi Olayların Evrimi*, çev. Ertuğrul Tokdemir, Remzi Kitabevi, İstanbul 1983.

¹² Anılan dergilerde 1960'larda ve 1970'lerde Hüseyin Avni Şanda ve Adnan Giz'in Osmanlı toplumsal ve ekonomik tarihine ilişkin araştırmaları yayınlanmıştır. Adnan Giz'in Osmanlı sanayi tarihine ilişkin İstanbul Sanayi Odası Dergisi'nde yayınlanmış olan makaleleri Prof.Dr. Emre Dölen ve tarafımızdan İletişim Yayınları için bir kitap halinde yayına hazırlanmaktadır.

¹³ Ocak 1984'ten beri her ay yayınlanmaktadır.

¹⁴ Ocak 1994'ten beri her ay yayınlanmaktadır.

¹⁵ Örneğin *Türk Dünyası Tarih Dergisi* ve *Tarih ve Medeniyet* gibi

